

TNC-Aktuellt

Nr 2 1994 • Årgång 36 • Information från Tekniska nomenklaturcentralen • ISSN 039-8438

TNCs VD Nils Rönnholm och tyska tolken Corinna Hoggenmüller, som har praktiserat på TNC, möttes på terminologikonferensen i Köln.

Anna-Lena Bucher rapporterar från en terminologikonferens i Köln på sidan 12 • Hur det går till på TNCs terminologikurser kan man läsa om på sidan 4 • TNC-dagen refereras, se sidan 8 • Våra välbekanta nyanställda presenteras på sidan 3 • Och som vanligt finns det massor med termfrågor, med början på sidan 15

Ur terminologikalendern

22 – 26 augusti 1994

Möten för ISO/TC 37 Terminology (Principles and Coordination) i Oslo

De olika arbetsgrupperna kommer att hålla möten i Oslo i slutet av augusti. Arbetsgrupperna kommer att diskutera nya och reviderade standarder inom terminologiarbete, till exempel ISO 704 Terminology Work – Principles and Methods, ISO 1087 Terminology Work – Vocabulary.

Plats: West Hotel
Skovveien 15
N-0258 Oslo
Telefon: +47 22554030

30 augusti – 3 september 1994

Sixth Euralex International Congress i Amsterdam

Euralex-kongresserna är till för lexicografer, lexikologer, förläggare och alla andra som intresserar sig för lexikon av alla sorter. Det här är alltså den sjätte i ordningen. Årets huvudtema är *ords betydelse* med betoning på *definitioner och hur de bör utformas*, samt *hur ord kombineras*. Kongressen inleds med två "Pre-Euralex Tutorials" den 30 augusti, om *ords betydelse* och *terminografi*.

Plats: Free University of Amsterdam
Upplysningar: Congress Organizers
Euralex '94
Free University of Amsterdam
Dept. of Lexicology, room 11A-16
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam
Nederländerna
Telefon: +31 20 548 3763 (Willy Marin, Anja Paldi eller Yvonne Stemmerik)
Telefax: +31 20 661 3054

9 – 11 september 1994

Det 41:a nordiska språkmötet i Stockholm

I början av september hålls nordiskt språkmöte för alla nordiska språknämnder, Nordiska språksekretariatet, Nordiska språk- och informationscentret och Nordterm. Mötet hålls i det före detta fängelset på Långholmen.

På fredagen den 9 september hålls först Nordiska språksekretariatets representantmöte och därefter börjar språkmötet klockan 15.

Plats: Långholmens konferenscenter,
Stockholm
Upplysningar: Birgitta Lindgren,
Svenska språknämnden
Lundag 42, uppg 5, 5 tr
117 27 STOCKHOLM
Telefon: 08/668 01 50

Innehåll

Ur terminologikalendern	2
Nygamla ansikten på TNC	3
Ericsson på kurs med TNC	4
Rehabiliteringstermer	5
"Fackspråk Form, innehåll, funktion"	6
Nya plan- och byggtermer	7
TSKs nye föreståndare	7
TNC-dagen 1994	8
Sydafrika – inte bara politiska problem	11
Tyskt terminologiinstitut planeras – rapport från en terminologikonferens i Köln	12
Definitioner i urval	14
Termfrågor i urval	15

TNC-Aktuellt

Nyhetsblad för TNCs medlemmar.

TNC är en ideell förening och har till uppgift att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedier.

Redaktion:

Berit Björk
Åsa Holmér
Lena Nordlund

Prenumeration: Susan Sjöberg Ecimovic

Postadress: Västra vägen 9 C, 171 46 Solna

Telefon: 08-735 85 25

Telefax: 08-27 32 86

Postgiro: 55 60 12-3

Bankgiro: 711-1925

TNC-Aktuellt utkommer med 3–4 nummer per år. Eftertryck tillåts om källan anges.

Nygamla ansikten på TNC

Klaudia Dobrina:

"Språkvetare med teknikintresse eller tekniker med språkintresse". Så stod det i platsannonsern i DN, och jag kunde inte tro mina ögon. Kan det vara sant? Det är ju mig de söker.

Språkvetare? – Stämmer. Studier i engelska och franska, forskningsstudier i lingvistik, doktorsavhandling, egen forskning i engelsk semantik, i rysk syntax.

Teknikintresse? – Arbetet med utveckling av datoriserade textbehandlingssystem för teknisk dokumentation, av informationssökningssystem för textilindustrin, studier i informationsbehandling.

Var är pennan? Jag skriver, jag söker jobbet. Plötsligt som en kalldusch kommer tanken. Modersmålet. Man bör ju ha svenska som modersmål. Ändå vågade jag skriva och söka jobbet om än bara för att visa min kärlek för allt som har med språk att göra. Jag var säker på att de som jobbade på en terminologicentral skulle känna igen och förstå en med stor lidelse för språket. Jag misstog mig

inte. Detta var 1989, två år efter att jag flyttat till Sverige från Moskva.

I februari 1992 blev drömmen verklighet – jag fick ett beredskapsarbete på TNC som nu har blivit en fast anställning. Två år har gått men lyckokänslan finns kvar av att få vara med och arbeta med terminologi, brottas med svåra definitioner, utarbeta ordlistor, granska ryska termer, ja, till och med besvara termfrågor och dessutom ha alla dessa kunniga, trevliga och hjälpsamma arbetskamrater runt mig.

Under tiden som gått har jag arbetat med "EGs ord och uttryck" (engelsk-svensk ordlista över EGs regelspråk), med en revidering av den internationella standarden över terminologins terminologi (ISO 1087-1 "Terminology work – Vocabulary"), med översättning av TNCs olika material till engelska, med uppbyggnaden av TNCs EG-termbank, med "Matlagningsordlista", "Skogsordlista" m m.

Framtida planer? Nya ordliste-

projekt, översättaranpassade termbanker, revidering av rysk terminologi i TNCs ordlistor, fackspraksfraseologi, eller med andra ord att fortsätta färden med fackspråkets hjälp i denna spännande värld av det mänskliga vetandet.

Cecilia Ericson:

Jag är elingenjör och för många är jag nog inte ett nytt ansikte. Jag arbetade nämligen på TNC under slutet av 80-talet och trivdes väldigt bra här. Men eftersom det var en av mina första arbetsplatser ville jag inte slå mig till ro så tidigt utan prova mig fram på arbetsmarknaden. Jag hade länge funderat på att läsa ekonomi, och efter tre år på TNC började jag på en ettårig ekonomikurs på Frans Schartaus gymnasium. Därefter fick

jag anställning på Kabi Pharmacias ekonomiavdelning.

Efter ett par år på Kabi Pharmacia började jag sakna tekniken och språket. När TNC tog kontakt med mig blev jag därför intresserad. Visst skulle det kännas lite underligt att gå tillbaka till en arbetsplats man lämnat. Men när jag blev tillfrågad om jag, förutom de rent språkliga arbetsuppgifterna, skulle kunna rycka in och hjälpa till med ekonomin, kom saken i ett annat ljus. Då kändes det inte som att gå tillbaka till ett gammalt jobb utan som att börja på ett nytt, men med människor man känner. Nu kan jag dra nytta av min elingenjörsutbildning, samtidigt som jag slipper känna att åren på Kabi Pharmacia och Schartau-utbildningen är till spillo.

TNC och Kabi Pharmacia skiljer sig mycket åt som arbetsplatser. På TNC arbetar femton personer, på Kabi Pharmacia flera tusen. Visst är det kul med ett så stort ställe, det blir mer liv och rörelse och man träffar

dagligen fler människor, även om man sällan får någon inblick i vad de arbetar med. Den stora nackdelen är just det – att man bara arbetar med en mycket specialiserad bit och inte vet vad som händer vare sig före eller efter ens egen insats. Man känner sig som en viktig länk i en kedja, men det är lätt hänt att arbetet känns monotont.

På TNC får man göra lite av varje, rycka in än här än där, och man vet vad alla arbetar med. Särskilt när jag nu skall syssla både med terminologi och ekonomi kommer jag att få se helheten i organisationen.

Jag håller nu på att sätta mig in i lönehanteringen och har dessutom börjat med bokföring och betalning av fakturor. Dessutom kommer jag att arbeta med termfrågor och ordlisteprojekt.

När man börjar på ett arbete för andra gången vet man vad man ger sig in på och det känns bra att vara tillbaka på denna mycket trevliga arbetsplats.

Ericsson på kurs med TNC

- *Men en motorcykel är väl ingen cykel!*
- *Jag tror man skall utgå från hur många hjul cyklarna har.*
- *På engelska har vi ju ”cycle” och ”bicycle” och ”tricycle”.*
- *Visst finns det fyrhjuliga cyklar. Det tror jag i alla fall att det finns i England.*
- *Men de där underliga vagnarna på Djurgården tycker inte jag kan kallas för cyklar!*
- *Delar man inte snarare in cyklar i trampcyklar och sparkcyklar?*
- *Jag tror vi måste börja med att definiera cykel.*

Detta är inte ett samtal mellan några utomjordingar som aldrig har sett en cykel förut. De som samtalar är fullt cykelkunniga Ericsson-anställda, på terminologikurs med TNC. De håller på med en praktisk övning i att upprätta begreppssystem för fordon och skriva cykeldefinitioner, och då uppstår ofta sådana här livliga diskussioner.

Men hur kan det göra det? Varenda människa vet väl vad en cykel är.

Åtminstone tror vi att vi vet, men vi kanske alla tror lite olika. Och det är just det som är ett av målen med kursen – att visa hur viktigt det är att verkligen definiera vad vi menar med olika begrepp. Till och med för något så vanligt som cykel och motorcykel och fordon kan vi ha olika begrepps bilder, och om vi inte kommer överens om vad vi egentligen menar med cykel från början är risken stor att vi bara talar förbi varandra.

Svårt med definitioner

– Under kursen har vi fått insikt i hur man gör när man skriver definitioner och hur svårt det är, säger Anna Bonnert, teknisk skribent på Ericsson och den som tog initiativet till att hennes avdelning skulle gå TNC-kursen.

Hon finns på en avdelning som heter något gåtfullt med flera X och snedstreck i namnet. Bakom denna kod döljer sig ett femtontal personer med mycket skilda bakgrunder. De arbetar med dokumentation, till exempel instruktioner, om drift och underhåll för AXE-växlar. Här samarbetar teknikexperter med skribenter som skall kunna förstå och skriva

om denna teknik och med granskare som kontrollerar och fixar till texterna rent språkligt. Koncernspråket på Ericsson är engelska, och det används för all dokumentation de arbetar med.

Från England och USA

Flera av medarbetarna på avdelningen har engelska som modersmål. Jeremy och Frances är från England, Debra kommer från USA. Utbildning och bakgrund varierar. Anders är lärare från början, Peo har arbetat många år som tekniker inom Ericsson, Lena har läst teknikinformation och flera har tekniskt gymnasium som grund. Att de har så olika bakgrund har gjort dem medvetna om att använda rätt termer när de talar med varandra för att kunna förklara och förstå. Men viktigast är ändå inte att de kan kommunicera med varandra; det viktigaste är att det de skriver blir rätt tolkat av Ericssons kunder.

Upptäckte inte språkfel

– Det har blivit viktigt på ett annat sätt nu när Ericsson har gått in mer på engelska och amerikanska marknader, säger Anna. Engelskan är ju koncernspråk, men inte allas moders-

mål. Förr var det oftast inte heller kundernas modersmål. Då var det inte fullt så viktigt att alltid ha korrekt engelska, så länge den var förståelig – kunderna upptäckte inte våra språkfel.

Ericsson-engelska

Hon berättar att det genom åren har uppstått en etablerad terminologi på Ericsson. Det är inte riktigt engelska och inte riktigt svenska, utan Ericsson-engelska. Den finns, som hon säger, inkodad i systemet och är svår att bli av med.

– Man får betala dyrt i efterhand för att man inte har satsat på språket.

Anna påpekar emellertid att Ericsson har gjort mer för språk än de flesta företag, att de tar fram egna ordböcker och har en stor översättningsavdelning. Hon menar att det är i samhället i stort som det finns en bristande förståelse för språkproblemen.

– Man förstår inte hur mycket det kostar att inte satsa på språk. Men idag verkar folk långsamt men säkert

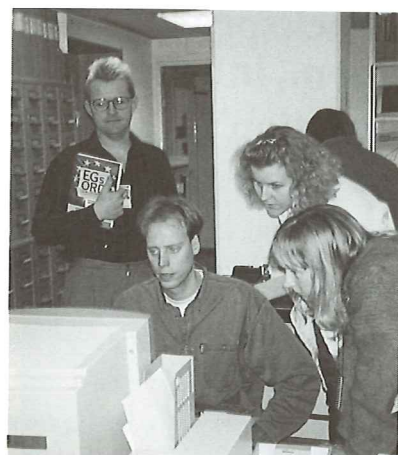
börja inse att det kostar att skriva fel. Och jag har märkt ett ökat språkintresse hos tekniker; fler och fler börjar läsa språk.

Stavfel får genomslag

Anna säger att datorrevolutionen har gjort det ännu viktigare att skriva rätt. All dokumentation Ericsson producerar lagras elektroniskt och ett enda stavfel kan få ett ordentligt genomslag. I vissa fall kan det spridas över hela världen, genom Ericssons dotterföretag. Stavar man fel i databaserna eller använder fel terminologi betyder det att informationen inte blir sökbar och åtkomlig.

– Eftersom Ericsson är ett informationsföretag kanske detta är extra viktigt för oss, säger Anna.

Anna tycker att TNCs kurs har varit nyttig på flera sätt. Framför allt har deltagarna lärt sig systemtänkandet, det vill säga hur viktigt det är att se på ett helt system för att kunna reda ut en liten del av det, och att man alltid behöver analysera begreppen för att veta vad man egentligen vill säga. När man kommuni-

cerar på ett främmande språk måste man först veta vad man menar på sitt eget språk, säger Anna, som också tycker det har varit bra att lära sig hur man rent handgripligt skriver definitioner. Många på avdelningen kände inte heller till TNC och TNCs verksamhet före kursen, men har nu fått en inblick i hur vi arbetar.

För oss på TNC var det spännande att få kontakt med denna avdelning som, liksom vi, består av en blandning av tekniker och språkmänniskor som arbetar tätt ihop.

Lena Nordlund

Rehabiliteringstermer

Är det någon skillnad på "arbetslivsinriktad rehabilitering", "arbetsplatsanknuten rehabilitering" och "yrkesinriktad rehabilitering"? Menar folk på Riksförsäkringsverket samma sak som de på Arbetsmarknadsstyrelsen och Socialstyrelsen när de talar om rehabilitering?

Det har visat sig att folk som arbetar med rehabilitering talar förbi varandra och använder olika termer för samma sak. Många myndigheter är inblandade och på varje myndighet finns en egen begreppsflora. Nu ska det förhoppningsvis bli reda bland termerna, för TNC har börjat arbeta med en rehabiliteringsordlista, på uppdrag av Arbetstlivsfonden. Till vår hjälp har vi på TNC en arbetsgrupp med representanter från Riksförsäkringsverket, Arbetsmarknadsstyrelsen, Arbetarskyddsstyrelsen, Socialstyrelsen, Föreningen Svensk Företagshälsovård, personalavdelningen på Telia och Arbetstlivsfonden.

Ordlistan skall enbart innehålla svenska termer med definitioner och beräknas bli klar i början av nästa år.

”Fackspråk Form, innehåll, funktion”

Christer Laurén är professor i svenska vid Institutionen för nordiska språk vid Vasa universitet. Han kom under 1993 ut med boken ”Fackspråk Form, innehåll, funktion”. Här återger vi en anmälan av boken från tidskriften Språkbruk nr 1 1994.

Det förefaller vara en inrotad fördom hos många språkforskare att fackspråk inte är särdeles intressanta ur språkvetenskaplig synvinkel. Genom samhällsutvecklingen har emellertid fackspråken fått en allt viktigare roll i våra liv och det är av den anledningen redan av rent praktiska skäl viktigt att fackspråk och facktexter analyseras språkvetenskapligt. Språket reflekterar vårt sätt att tänka och fackspråken utvecklas som ett medium genom vilket människan erövrar världen och uttrycker nya, kanske aldrig förut tänkta tankar. Ett fackspråk är alltså inte utan vidare en primitiv, förenklad variant av allmänspråket. Att fackspråket uppvisar många språkvetenskapligt och även ur andra synvinklar intressanta egenskaper dokumenteras väl i Christer Lauréns bok *Fackspråk. Form, innehåll, funktion*. Boken har sitt ursprung i ett projekt vid institutionen för nordiska språk vid Vasa universitet (Vaasan yliopisto). Projektet startades av Christer Laurén och Marianne Nordman år 1981 och resultaten har dokumenterats i en mängd artiklar av vilka ett flertal publicerats utomlands (Sverige, Danmark, Tyskland, Frankrike, Belgien). År 1992 utkom boken *Svenskt fackspråk* (Studentlitteratur, Lund) av Marianne Nordman. Denna bygger huvudsakligen på den empiriska delen av ovan nämnda artiklar medan Lauréns arbete ger de teoretiska aspekterna en mera framträdande roll.

Lauréns bok omspanner ett mycket omfattande område av olika aspekter. Centrala är naturligtvis de rent språkvetenskapliga synpunkterna, grammatik, textlingvistik och så vidare, men ämnets natur, det vill säga

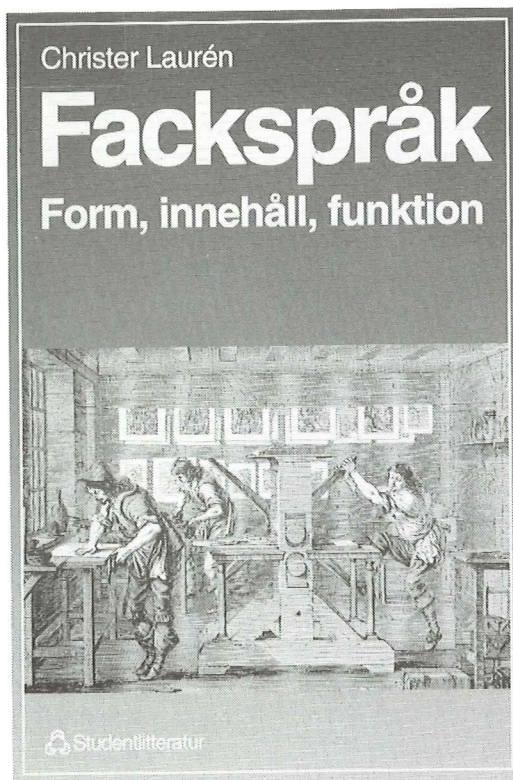
det faktum att fackspråk endast kan behandlas i relation till de fackområden de berör, för in Laurén på vetenskapshistoriska och teoretiska resonemang med vid räckvidd utöver språkvetenskapens och fackspråksforskningens domäner. I en kort anmälan är det tyvärr omöjligt att gå in på alla aspekter.

I boken redogörs inledningsvis för forskningen inom fackspråk i Europa varvid särskilt den tyskspråkiga forskningens betydelse framhävs. Eftersom den engelskspråkiga språkvetenskapens ställning har varit så stark i de nordiska länderna är det kanske därför inte så märkligt att man först sedan 1980-talet kan tala om fackspråksforskning rörande svenska i egentlig mening. För närvarande finns två större projekt, ett i Uppsala (Britt-Louise Gunnarsson) och det av Laurén och Nordman ledda projektet i Vasa, vilket ingående presenteras. Inom detta projekt undersöks juridiska, ekonomiska, datatekniska, eltekniska, kommunikationsteoretiska och språkvetenskapliga texter. Dessa texter (teknolekter) indelas vidare i texttyperna vetenskapliga artiklar, handböcker och läroböcker (på högskolenivå). Det är intressant att se hur tydliga samband man kan påvisa mellan fackområde och texttyp

å ena sidan och språkstruktur å andra sidan. Så har till exempel texter från fackområden med möjligheter till högre generaliseringsgrad en högre termfrekvens, medan å andra sidan termförråd och syntaktisk komplexitet förefaller stå i omvänd proportion till varandra. Intressant är också att se hur starka latinet och tyskan är som långgivare för termer i svenskan medan engelskan inte är så dominerande som man gärna föreställer sig. Flera av kapitlen kunde uppenbarligen utvidgas till självständiga arbeten, och det är kanske också avsikten i framtiden.

Boken *Fackspråk. Form, innehåll, funktion* är ett mångfasetterat och intressant arbete som inspirerar till fortsatt forskning på området. Den har också en stark internationell förankring. Den förutsätter vissa baskunskaper i fråga om lingvistik, men kan för övrigt rekommenderas för alla som vill fördjupa sig i svensk fackspråksforskning. Inom universitetsutbildningen kan den användas inom de fördjupade studierna och kanske framför allt inom forskarutbildningen. Av naturliga skäl utgör den ovan nämnda boken *Svenskt fackspråk* av Marianne Nordman ett viktigt komplement.

Henrik Nikula

Nya plan- och byggtermer

Byggsektorns regelverk håller på att förändras. Vi har fått nya allmänna bestämmelser för entreprenader, EG-anpassade regler för provning och kontroll av byggprodukter, nya former för bostadsfinansiering, nya standarder och inte minst nya bygg- och konstruktionsregler. Med de nya reglerna följer också ändringar i terminologin.

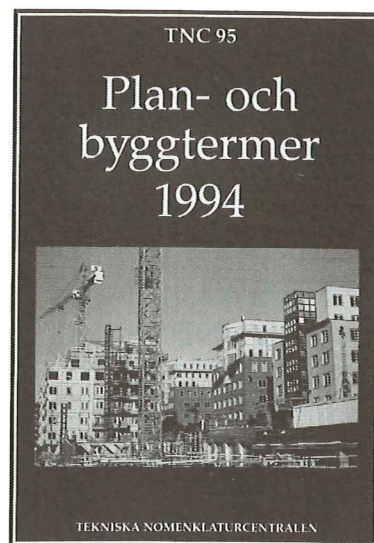
De stora förändringarna i byggandets regelverk har gjort det nödvändigt att revidera ordlistan *Plan- och byggtermer*. Den nya utgåvan heter *Plan- och byggtermer 1994* och har beteckningen TNC 95. Den har utarbetats av TNC i nära samarbete med Boverkets handläggare och andra ämnesexperter. Förankringen i byggsektorns regelverk gör att *Plan- och byggtermer 1994* är ett nödvändigt hjälpmedel för byggfackmannen vid tolkning av centrala byggdokument.

Ordlistans omfång har utökats till cirka 2 000 uppslagsord. Många av förändringarna i den nya utgåvan har att göra med den förändrade begreppsvärlden i de nya regeldokument. En del gamla begrepp har försvunnit; AB 92 avskaffade exempelvis skillnaden mellan *fel* och

brist. Andra begrepp ersätts av nya; det som hette *statliga bostadslån* har t ex ersatts av helt nya låneformer som kallas *författningsreglerade bostadslån*. Det finns också några termer som har fått ändrad betydelse, bl a *bostadsrum*. Enligt de gamla nybyggnadsreglerna räknades alla rum i en bostad som bostadsrum, alltså även kök och badrum, men i nya Boverkets byggregler, BBR, är det bara rum för daglig samvaro samt rum för sömn och vila som kallas *bostadsrum*.

De flesta terminologiska nyheterna består dock i helt nytillkomna begrepp. Med Byggproduktlagen fick vi *byggprodukt*, med NR4 infördes begreppet *avskiljbar del av rum*. Andra nyheter är *infiltrationsluft* och dess motsats *exfiltrationsluft*.

TNC har också strävat efter att täcka in den traditionella byggterminologin mer fullständigt än tidigare och att förtydliga vaga definitioner. Sålunda har *fallhöjd* och *fasadhöjd* fått entydiga definitioner som överensstämmer med tillämpningen inom plåtslageribranschen, där begreppen i huvudsak hör hemma. Ordlistan ger också klara av-

gränsningar av begreppen *inredning* och *utrustning*.

Förutom definitioner och förklaringar på svenska innehåller *Plan- och byggtermer 1994* också motsvarande termer på engelska, franska och tyska. Termerna på dessa språk har genomgått en grundlig översyn, bl a med hjälp av internationella termbanks. Ordboken ger därför bra hjälp vid översättning av svenska byggfacktexter till främmande språk.

Lars Törnqvist

TSKs nye föreståndare

Olli Nykänen är TSKs nye föreståndare. (TSK, Tekniikan Sanastokeskus, är Finlands motsvarighet till

TNC). Hans företrädare Heidi Suonuuti pensionerades vid årsskiftet 1993/1994 och hon hade då varit

TSKs föreståndare i 15 år.

Olli Nykänen är diplomingenjör och har arbetat som terminolog på TSK sedan 1987, där han har deltagit i ett tiotal ordlisteprojekt, till exempel inom ämnesområdena tele- och byggnadsteknik. Han har dessutom varit ansvarig för TSKs termbanksutveckling och metodutveckling inom terminologi och hållit ett flertal föredrag och kurser både i nordiska och finska sammanhang.

Det blir inga stora förändringar av TSKs verksamhet, försäkrar Nykänen. TSK kommer att fortsätta med ordlisteprojekt, kurser, termrådgivning med mera. De internationella kontakterna, framför allt inom Nordterm, kommer att upprätthållas, lovar Nykänen.

TNC-dagen 1994

I slutet av april höll TNCs representantförsamling årsmöte, på hotell Flamingo i Solna. Efter årsmöte och lunch följde ett seminarium om "Fackspråkets betydelse i kunskapssamhället".

Årsmötet

Under det gångna året har det skett en del personförändringar på TNC. Den så gott som nya styrelsen fick genast ta itu med att utse en ny chef, eftersom Staffan Ulvönäs skulle gå i pension. Efterträdare blev Nils Rönnholm. Dessutom avgick representantförsamlingens ordförande Margareta Brundin under året och ny ordförande blev Ann-Britt Sedig, bibliotekarie på Volvo. Margareta Brundin lämnade även sin plats i TNCs styrelse och Hans Svensson valdes att ta över hennes mandat de två år som återstår.

Tappat medlemmar

Det är inte bara Staffan Ulvönäs och Margareta Brundin som har lämnat TNC. Under året har dessvärre också nio medlemmar gått ur TNC. Bara tre har tillkommit.

– Det bör ses som en larmklocka, sade Nils Rönnholm, som har satt igång en värvningskampanj bland handelskamrar och utvecklingsfonder. Han planerar dessutom en enkätundersökning bland medlemmarna för att reda ut varför medlems-talet har minskat.

Differentierat medlemsskap

Andra framtida planer är att införa det differentierade medlemsskap som det har talats om en tid – alltså en möjlighet för frilansöversättare och andra inte så penningstinna personer att teckna en billigare form av medlemsskap i TNC. Förhoppningsvis kommer detta att införas vid nästa årsmöte.

Vidare planerar TNC nu nästa utgåva av CD-ROM-skivan Termdok. Nils Rönnholm hoppas att den ska hinna komma ut under året.

Fackspråkets betydelse i kunskapssamhället

– Vi ska upplysa folk om att de har ett problem de inte vet om, vi ska lösa problemet och dessutom få dem att betala för det.

Så beskrev Bo Ralph TNCs arbete med att sprida kunskap om terminologi när han öppnade TNCs seminarium. Han förklarade TNCs sjunkande medlemsiffror med att långt ifrån alla inser hur viktigt det är att arbeta med terminologi och att det lönar sig även ekonomiskt att ha ett effektivt och fungerande språk. Det kan helt enkelt inte vara så att de inte behöver oss, ansåg han.

Det gäller alltså att inte förtränga terminologiproblemen, vilket är vanligt. För den skull bör man inte över-skatta problemet och se fackspråk som en börda. Då kan man lätt gripas av panik – "hur skall vi klara detta". Det har mänskligheten klarat i alla tider, sade Bo Ralph.

Regler för kommunikation

Några fundamentala skillnader mellan fackspråk och allmänspråk finns inte, menade han. Det handlar om kommunikation, vilket språk man använder, och det är vissa regler för språklig interaktion som alltid gäller:

– När vi kommunicerar förutsätts det att vi är ärliga, det vi säger ska stämma väl med verkligheten. Det ska ha en sammanhängande struktur för att vara tolkbar och man kräver ofta en mångsidighet – man förutsätter att inte hälften är osagt eller att det sagda är ologiskt uppbyggt med vilje. Det skall vara förståeligt. Det ska ha ett informationsvärde; man förutsätter alltså att mottagaren är intresserad av det man säger och det ska ha ett budskap. Relativt entydigt och med en grammatisk acceptabilitet ska det också vara. Kort sagt, det man säger ska vara i enlighet med de regler som finns för hur man kommunicerar.

Förvirrade matlagningstermer

Birgitta Villner-Gyllenram, från KFs provkök, talade sedan om det terminologiarbete som bedrivs av de tre stora provköken i Sverige (KF, ICA och Jordbrukets provkök) med hjälp av TNC. Det finns en begreppsförvirring inom det mattekniska området, berättade hon. Därför påbörjades detta ordlisteprojekt med matskribenter, tekniktillverkare och utbildningsinstanser som målgrupp. Det ska resultera i en ordlista "Matlagningstermer – Provköken förklarar" med cirka 500 termer, huvudsakligen verb.

– Det svåraste var att avgränsa arbetet, men vi valde att ta med matlagningstekniska verb för beredningstexter, bruksanvisningar och förpackningstexter, köksfranska med viss urskillning och vissa gamla historiska termer som vi inte vill ska försvinna.

Inga aladåber

Kulinäriska termer som "fromage" och "aladåb" får inte plats och inte heller sensoriska termer som "segt", "smidigt", "surt" med mera.

Arbetet har delats in i sex områden: "baka", "koka", "steka", "förbereda", "avsluta" och "konservera" är de övergripande termer som man sedan arbetar vidare med. Bara inom området "steka" finns cirka 85 termer – "fräsa", "grädda", "sautera", "blanchera", "bräcka" är bara några exempel.

Nu tar TNC över arbetet med redigering och komplettering med engelska och franska. Vid slutet av året hoppas de att ordlistan ska vara färdig.

GIS – geografiska informationssystem

Torbjörn Cederholm, från SIS-STG, Stanli-projektet, berättade sedan om samarbetet med TNC. Han är ansvarig för ett projekt om GIS, geografiska informationssystem, där bland annat terminologiarbete ingår. Projektet går ut på att skapa standarder

för elektroniskt utbyte av geografiska data. Men slutmålet är inte standarderna i sig, utan att det ska gå att söka, beställa och leverera data.

Fnurror uppstår

Varför behöver man då arbeta med terminologi inom GIS-området? Det beror helt enkelt på att behovet finns. Det är en ung teknik, som grundar sig på engelskspråkig facklitteratur. Förr arbetade de flesta ganska isolerat inom området, men i och med att tekniken har utvecklats har många olika sektorer i samhället tvingats börja kommunicera. Det är först då fnurrorna på tråden uppstår och det är först då begreppsförvirringen kommer i dagen.

– Då fungerar inte de lite lokala, invanda begreppssystemen. Det skär sig direkt, berättar Torbjörn Cederholm.

Samarbetet med TNC kom igång 1989 och pågår fortfarande. Torbjörn Cederholm påpekade att det är viktigt att folk får insikt om hur man arbetar med terminologi. Med TNCs hjälp har de bland annat gett en kurs i terminologins grunder för såväl den svenska som den internationella kommitté som arbetar med projektet. – Det leder till att vi i kommittéarbetet numera ofta tittar på varandra och säger: "What do you mean *exactly*?" Vi litar inte längre på att vi använder samma ord för samma saker.

GIS-ordlista del A kom ut vid årsskiftet, en standard om GPS har också kommit ut och GIS-ordlista del B är på remiss.

Ett sådant här samarbete ger hög kvalitet i standardiseringsarbetet, ansåg Cederholm, eftersom åtminstone 50 procent av standardiseringsarbete är terminologi, det vill säga att man måste först vara på det klara med om man pratar om samma eller olika saker.

Skogsvårdsförbundet – katt bland hermeliner?

Bengt Ek från Sveriges skogsvårdsförbund berättade sedan om projektet med att revidera TNCs Skogs-

ordlista från 1978, som förbundet tagit initiativ till.

– Man kan undra om det är en katt bland hermelinerna som har smugit sig in på ett seminarium om kunskapssamhället, sade Bengt Ek. Råvaruproducenterna inom skogsbruket är ju inte direkt kända för att vara särskilt kunskapsintensiva.

Han kunde ändå visa på att det är en kunskapsintensiv bransch där man redan i början av seklet skrev i Skogsvårdsförbundets tidskrift om hur kunskapssamhället tågade in, om hur det då, 1911, krävdes en avsevärd teknisk kompetens från arbetsförmännen, bland annat vid flottledsbyggnad, som krävde kunskaper om allt från sprängämnen till sjukvård.

Redan 1873 gjorde man den första skogsordlistan. På den tiden var målet att lära ut tekniken men också att skapa enhetlighet i språket. Det gäller än idag. Det finns många specifika skogstermer som man behöver känna till för att kunna kommunicera med folk i skogsbranschen.

Alla grabbar på en gång

Bengt Ek visade att en ordlista har fler användningsområden än att skapa reda i språket och lära ut hur skogsbruk fungerar. Han berättade att vissa termer också används för att odla kollegialiteten. "Alla grabbar på en gång" är en sådan term. Det är egentligen en term som används om sprittmask. Den beskriver hur tallstekellarven reagerar vid fara (då slår alla larverna på en gång med stjärten). Termen används emellertid oftast i stället som en självkritisk beskrivning av hur skogsbrukarna själva hakar på olika trender om brukningsmetoder; ena året ska det var stora hyggen, nästa år är det helt ute.

Miljövård krav från finansiärer

Termer kan också fungera som positionering för branschen. Genom att ha med en stor del naturvårdstermer visar ordlistan att branschen satsar på miljövård. Därför var det ett krav från finansiärerna till den

kommande utgåvan att det skulle ingå ett sådant kapitel. Detta kapitel gör att ordlistan inte bara har funktionen att lära ut skogsbranschens terminologi till utomstående – här kan även de inom branschen lära in, det vill säga lära sig naturvård med hjälp av ordlistan.

Svamlar inte med Greenpeace

Dessutom kan man förbättra de internationella relationerna med hjälp av Skogsordlistan. Bengt Ek nämnde som exempel hur man med rätt terminologi kan förklara sig när man blir anklagad för att vara miljöbov på en presskonferens med Greenpeace i Tyskland. Då gäller det att kunna försvara sig med de rätta orden och inte börja svamla på tafatt skoltyska.

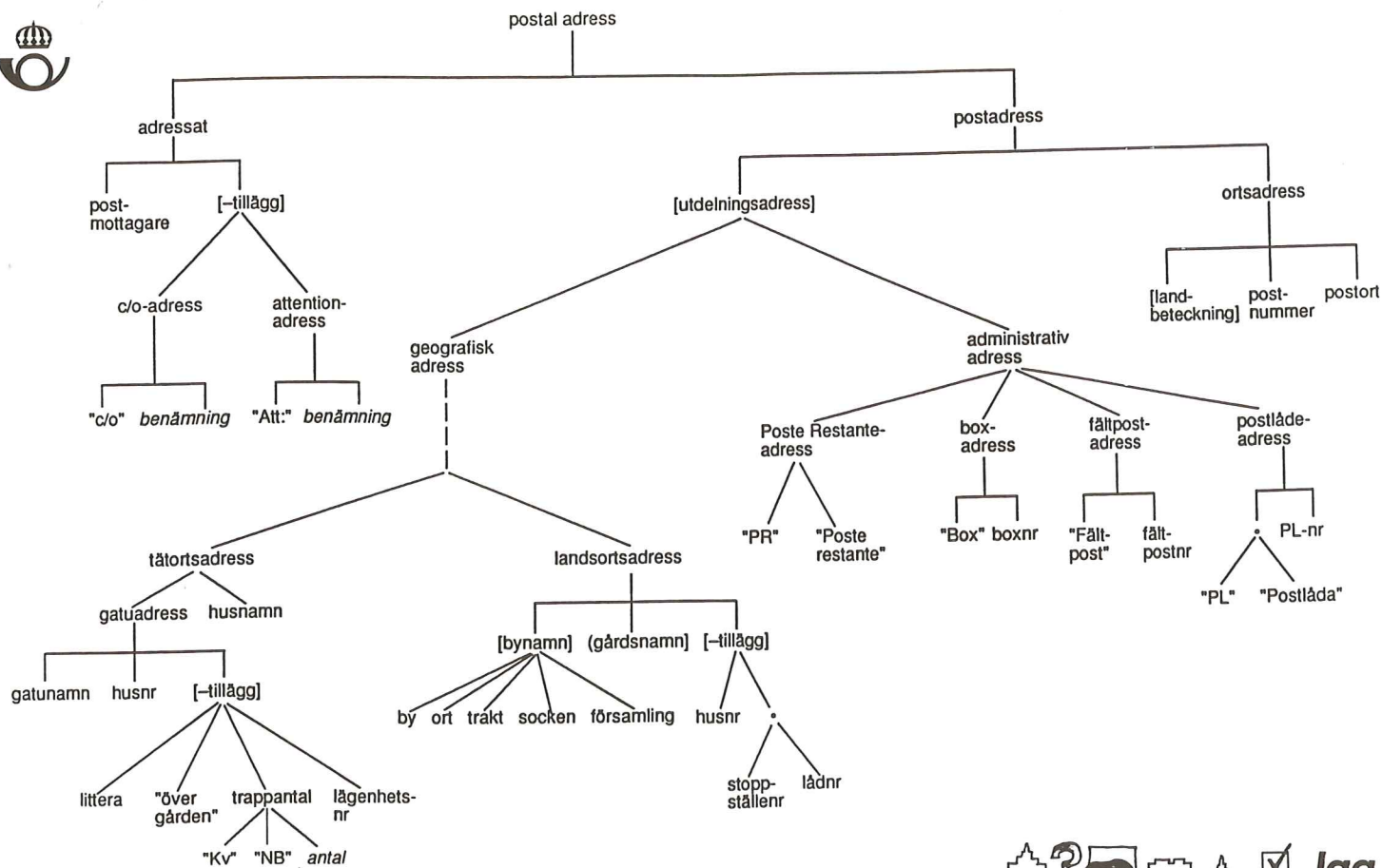
Slutligen sade han att det här projektet knappast kan anses lösnande på kort sikt vare sig för TNC eller Skogsvårdsförbundet, men vinsterna i det längre perspektivet är stora. Till hösten kan man köpa den nya utgåvan av Skogsordlistan.

Siste talare under seminariet var Ulf Åsén från enheten för informatik, Postens koncernstab. Hans samarbete med TNC skiljer sig något från övriga talares, eftersom Posten inte har samarbetat om något ordlisteprojekt. De har i stället utnyttjat TNC som utbildare och haft kurser om begreppssystem för sina anställda som arbetar med datoriserade informationssystem.

Annorlunda samarbete med Posten

Ulf Åsén beskrev Posten som ett förmedlingsföretag och det enda företaget i Sverige som är både bank och åkeri. Och med TNCs hjälp kommer Postens anställda att bli bättre lämpade att leva i ett kunskapssamhälle. Man kan nämligen dra nytta av de kunskaper som TNC har om begreppssystem rent generellt och utnyttja dem i Postens informationssystem.

– Vi samlar ju på oss en massa data och begrepp, som vi ska förmedla till andra personer, förklarade Ulf Åsén.

✓ Jag har ny adress!

Posten drar nytta av TNCs kunskaper om begreppssystem för att använda dem i sina egna informationssystem.

Då gäller det att den bild en person får av begreppet är samma som den som en annan vill förmedla. Och det blir den bara om man har vissa hjälpmedel, som definitioner. Men många som arbetar med ADB-utveckling tar väldigt lätt på det här med att definiera de begrepp som används.

Han sade vidare att alla informationssystem (som till exempel kan vara ett ekonomi-, personal- eller kundinformationssystem) innehåller definitioner, vare sig vi har formulerat dem eller inte. Definitionerna tillhör antingen den som äger systemet eller någon annan.

Ointresserad, lat eller dum?

– Och om ägaren till informationssystemet är för ointresserad eller för lat eller för dum för att vara med och fastställa definitionerna kommer någon annan att göra det i stället, sade Ulf Åsén och menade att ägaren på så sätt förlorar kontrollen över sitt system.

Men genom att kombinera modelleringstekniken med TNCs sätt att arbeta med begreppssystem, metoden för att göra definitioner som "stålblanka romarcitat", tror Ulf

Åsén att kvaliteten på informationssystemen kommer att bli mycket bättre.

Posten vill fortsätta det nyligen påbörjade samarbetet med TNC främst på det här sättet, alltså inte i något ordlisteprojekt, utan med TNC i rollen som kvalitetsgranskare och bollplank, så att det blir kvalitet på definitionerna.

– Postens argument att bli medlemmar i TNC är att vi satsar på det som är till nytta för kunden. Det argumentet bör kunna fungera även på andra företag, ansåg Ulf Åsén.

Lena Nordlund

Sydafrika – inte bara politiska problem

Att TNC har systerorganisationer i flera av våra grannländer är nog känt av de flesta. Men det är inte ofta vi kommer i kontakt med terminologer som kommer så långt bortifrån som de från National Terminology Services/Nasionale Terminologiediens (NTS/NTD) i Sydafrika. Två av dem, Elske van Rooyen och Elnia Hanekom, var på samma konferens som några TNCare, i Bergen för något år sedan. Sedan dess skickar de oss Termbroker/Termmakelaar, Sydafrikas tvåspråkiga svar på TNC-Aktuellt.

Än så länge är tidskriften alltså tvåspråkig (engelska och afrikaans), men det kan vara en tidsfråga innan det blir en elvaspråkig publikation. Efter valet i Sydafrika blev nämligen elva språk officiella. Det kommer att krävas massor av arbete, eftersom många av de afrikanska språken saknar termer, men NTS/NTD ser det som en stimulerande uppgift, kan man läsa i årets första nummer av tidskriften. Det kom ut i mars, alltså några månader före valet.

Stavningen diskuteras

Bara stavningen av namnen på dessa afrikanska språk har länge diskuterats. När så ISO begärde en lista över detta var man tvungen att ordna ett möte för att komma överens. Det här är de stavningar man enades om:

Nguni-språk

- isiNdebele
- isiXhosa
- isiZulu
- isiSwati

(alla dessa skrivs med stor begynnelsebokstav i början av meningar)

Sotho-språk

- Sesotho (kallades förr Southern Sotho)
- Sepedi (kallades förr Northern Sotho)
- Setswana

Thisvenda

Xitsonga

Problem före valet

I tidskriften kan man också läsa om de problem som uppstod före valet när man skulle ta fram broschyrer och annan dokumentation om hur röstningen skulle gå till. Som svampar ur jorden växte det upp organisationer som översatte och producerade texter. I Termbroker/Termmakelaar står det att läsa att det var synd att dessa översättningar sällan kom till på initiativ av dem som själva talar de afrikanska språken och att organisationerna var många och dåligt samordnade. Det resulterade i ett kaos, där somliga helt enkelt "afrikaniserade" engelska termer, medan andra försökte beskriva begreppen på det aktuella språket.

I samma nummer av tidskriften finns också en artikel där en språk-

forskare på NTS/NTD har sammanställt en rad valtermer på isiZulu, Sepedi, Setswana med flera språk som hon har hittat i olika röstningsutbildningsbroschyrer. På isiZulu finns till exempel tre eller fyra olika termer för *folkomröstning*, två termer för *valsedel* och två för *valurna*. Nu frågar hon sig om denna rika flora termer beror på brist på samarbete. Kan de ses som verkliga synonymer? Och visar inte detta på behovet av standardisering inom terminologiområdet?

Om det inte finns någon form av standardisering när de afrikanska språken utvecklas kommer det bara att leda till frustration och missförstånd, befarar man i tidskriften.

NTS/NTD anser att det krävs samarbete för att komma till någon sorts överenskommelse inom terminologiområdet och tar gärna på sig arbetet med att vara en neutral samordnare i det arbetet.

Det blir spännande att följa utvecklingen i Sydafrika, inte bara på det politiska området utan också inom terminologiområdet.

Lena Nordlund

Foto: OLIVER KEMPE

Tyskt terminologinstitut planeras

– rapport från en terminologikonferens i Köln

I Tyskland finns det inte någon terminologicentral enligt svensk – eller nordisk – modell, det vill säga det finns inte ett centralorgan med nationellt samordningsansvar på terminologiområdet. Detta betyder emellertid inte att det inte pågår terminologiarbete i Tyskland. Tvärtom, en rad företag och organisationer har sedan många år arbetat med terminologi för interna behov. Det finns terminologiavdelningar på företag, termbankar har utvecklats och i vissa fall kombinerats med översättningsprogram; den tyska standardiseringsorganisationen DIN har en terminologiavdelning som utarbetar metodstandarder för standardiseringen etcetera.

Deutscher Terminologie-Tag

Sedan fyra år finns det i Tyskland en intresseförening för terminologer, översättare, teknikinformatörer och andra som sysslar med eller intresserar sig för terminologi. Föreningen heter "Deutscher Terminologie-Tag" (DTT) och har sitt säte i Köln. Föreningens nuvarande president heter Ursula Reisen.

I mitten av april anordnade DTT ett symposium på temat "Terminologie als Produktivitätsfaktor in volkswirtschaftlicher und betriebswirtschaftlicher Sicht". Terminologi som produktivetsfaktor är ett välkänt diskussionsämne också i Sverige, dessutom på tapeten väldigt mycket just nu och av den anled-

ningen deltog Nils Rönnholm och jag i symposiet.

Det ägde rum i Maternushaus i Köln och hade ca 170 deltagare; en knapp tredjedel kom från andra länder än Tyskland.

Ursula Reisen inledde symposiet med att citera Voltaire: "Använd aldrig ett nytt ord om det inte uppfyller något av följande:

- det skall var nödvändigt
- det skall vara begripligt
- det skall vara väljudande."

Därefter följde under två dagar cirka femton föredrag om till exempel strategier för ett europeiskt samarbete på terminologiområdet, det gemensamma europeiska järnvägssystemets implikationer på det språkliga området, ett tyskt miljöterminologi-projekt, terminologi som den tredje produktionsfaktorn i företagsekonomiskt perspektiv, rationalisering av översättningsarbete med hjälp av ett terminologi- och logistiksystem, terminologi och kvalitetsstyrning.

Vem betalar för terminologi?

Jutta Zeumer från språktjänsten vid det tyska sällskapet för tekniskt samarbete – en organisation som har arbetsuppgifter liknande det svenska SIDA – undrade om det bara är företagens språktjänster som skall bära kostnaderna för terminologiarbete. Om vi menar att terminologiarbete effektiviserar en verksamhet så bör väl kostnaderna fördelas? Så är det oftast inte idag, menade Zeumer.

Kostsamma fel på kontor

Roland Schwetz, tidigare verksam inom Siemens-Nixdorf AG bland annat med att höja kontorsproduktiviteten, menade att många tror att det inte görs några kostsamma fel på kontor. På till exempel en byggarbetsplats blir felen tydligare och man vidtar genast åtgärder för att förhindra att nya fel uppstår. Schwetz hade kommit fram till att cirka 10 procent av kontorsarbetet går åt till att göra om vissa saker som gjorts felaktigt på grund av missförstånd. Han underströk vikten av terminologiarbete genom att säga "terminologi är inte något tidsfördriv utan en existensfråga för uppbyggnaden och fortbeståndet av komplexa system".

Khai Le-Hong från Mercedes-Benz berättade om hur man inom Daimler-Benz-koncernen effektiviserar översättningsarbetet och samtidigt uppvisar ett enhetligt ansikte utåt, mot kunderna. Kraven på kommunikationsflödet inom och från koncernen beskrevs med nyckelorden "corporate identity, corporate language" och "one face to the customer". Förutsättningen för att dessa mål skall uppnås är, enligt Le-Hong, att en koncernspecifik terminologi byggs upp och underhålls på central nivå och inom Mercedes-Benz AG har man utvecklat systemet INTERFASS för detta ändamål.

Integrerad termdatabas

INTERFASS står för "INTERaktives FAchSprachenSystem" och det består i stort av ett standardordbehandlingsprogram integrerat med en termdatabas; systemet är tillgängligt för alla i koncernen som arbetar med tyska texter eller texter på främmande språk. INTERFASS är inte upplagd i bestämda språkpar vilket betyder att man kan översätta från vilket källspråk till vilket målspråk som helst. Le-Hong avslutade med att ge några framåtblickar vad gäller tillämpningen av systemet:

- förbättrad ekonomi genom omedelbar tillgång till godkänd terminologi; kommunikationssvårigheter och dubbelarbete undviks
- kvalitetssäkring i översättningsar-

betet

- minskning i efterkontrollen av text
- ytterligare rationalisering av översättningstjänsten.

Universitetsutbildning i terminologi

Jean Klein från tyska institutionens översättaravdelning vid Mons universitet i Belgien redogjorde för en skiss till kursplan i terminologi för europeiska universitet. Bakgrunden, menade Klein, är att det är viktigt att få till stånd en någorlunda likartad terminologiutbildning inom ramen för det europeiska samarbetet.

Enligt skissen skulle kursens längd vara 150 timmar och därutöver skulle det ingå tre månaders praktik. Hittills har tio universitet runt om i Europa visat intresse för att anta denna kursplan och Klein nämnde bland annat Danmark, Finland och Norge. Däremot, sade Klein, har det varit svårt att få gehör för planen i Sverige. Vi noterade denna uppgift och lovade Klein att göra vad vi kan från TNCs sida för att sprida budskapet i den svenska universitetsvärlden.

Tyskt terminologiorgan

Av särskilt stort intresse, åtminstone för TNCs deltagare, var presentationen av planerna på ett tyskt terminologiinstitut som framfördes av DTTs styrelse. Namnet på institutet skall vara Deutsches Institut für Terminologie och dess arbetsuppgifter delades in i tre huvudgrupper:

1) Förmedlings- och utbytestjänster

Som exempel på vad som skulle kunna ingå härunder nämndes informationstjänster om existerande terminologi på olika områden, marknadsanalyser, främjandet av datorstött terminologiarbete

2) Rådgivning

Denna uppgift skulle innefatta termrådgivning för alla offentlig- och privatanställda, utbildning i terminologi för översättare, tekniskribenter, kommunikationsexpeter med flera, uppdragsbaserade terminologiundersökningar, konvertering av existerande terminologibestånd till lämpliga utbytesformat

3) Basuppgifter

Detta skulle innefatta utveckling av terminologiska metoder, terminolo-

logins tillämpning i kvalitets-säkringsarbete, nationellt och internationellt samarbete, "medvetandegöring", genomförande av forskningsprojekt i samarbete med universiteten.

Intresserade av TNC

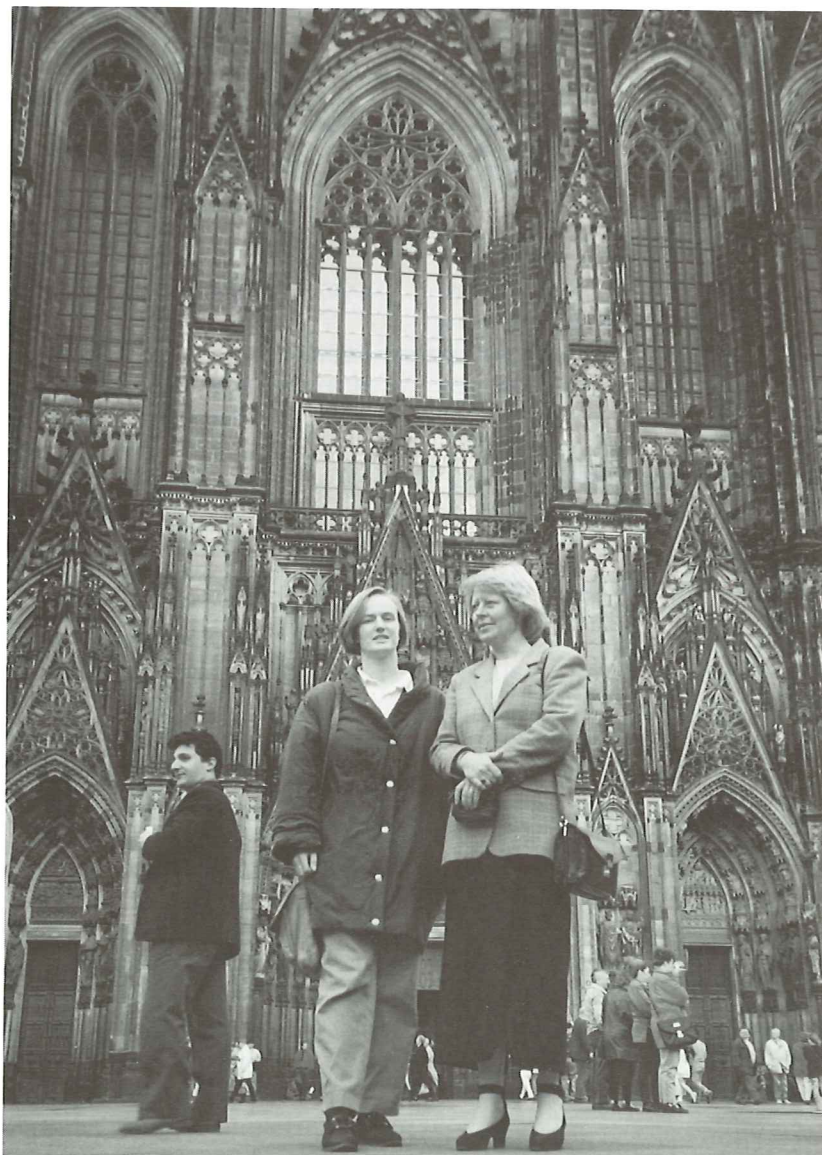
Den krets av personer som diskuterat detaljerna kring ett tyskt terminologiinstitut blev, när de fick veta att det fanns representanter för en 50-årig terminological central i salongen, mycket intresserade och luncher och kafferaster utnyttjades flitigt till frågor. Den viktigaste frågan gällde kanske hur TNCs verksamhet finansieras varvid följdfrågor kom om hur TNC motiverar sitt arbete inför staten, eftersom vi har en så pass stor statlig finansiering. Andra frågor rörde vilka som tog initiativet till att TNC etablerades, vilka som är de

huvudsakliga avnämarna idag, vilken status TNCs rekommendationer har i Sverige, hur vi samarbetar med standardiseringen, hur vi som arbetar på TNC får den utbildning som behövs, har vi något samarbete med företag som i samband med forskning och utveckling har "hemliga" terminologier och i så fall på vilket vis.

Slutligen ville man också få ett brev från TNC där vi förklarar vilka vi är och att vi ser fram emot ett samarbete med det blivande institutet.

Vi har skrivit brevet med det önskade innehållet och det är självfallet så att TNC verkligen ser fram emot ett samarbete med en tysk terminological central. De skisserade arbetsuppgifterna sammanfaller ju till väldigt stora delar med TNCs egna. DTTs styrelse hoppas att kunna presentera det nybildade institutet om ett år.

Anna-Lena Bucher

Corinna Hoggenmüller, terminologikunnig tysk tolk som samarbetar med TNC, och Anna-Lena Bucher hann med att posera framför Kölnerdomen.

Definitioner i urval

andlös tystnad

Se under *andrum*.

andrum

utrymme som används för inhysning av änder
När alla änder har lämnat utrymmet uppstår
en *andlös tystnad*.

bibliotekarie

skogvaktare med tjänstgöring i bokskog

bondtös

kvinnligt sällskap till agent 007

fanstyg

textilt material som används för tillverkning av
fanor

gödselstad

större tätort där allting är skit

halvledare

chef som arbetar deltid

holografisk

fisk som kan beskådas i tre dimensioner

husläkare

person som behandlar sjuka hus

kontrabas

chef som ger motstridande order

mikrofon

biljondels megafon

ohyra

betalning som erläggs för upplåtelse av olägenhet

oljetankar, pl

funderingar på flytande fossilt bränsle

osäkerhet

förhållande då ... eller kanske snarare tillstånd
vid vilket ... eller är det bara ett mentalt tillstånd
... eller en uppfattning av att ... eller om att ...
nej, kanske inte ...

resebyrå

portabel förvaringsmöbel med utdragbara lådor

ringklocka

litet ur som bäres som smycke på ringfinger
Jfr *urringning*.

singelskiva**skyskrapa**

don för urskrapning av sky ur stekpanna

snöby

mindre tätort där bebyggelsen utgörs av igloor

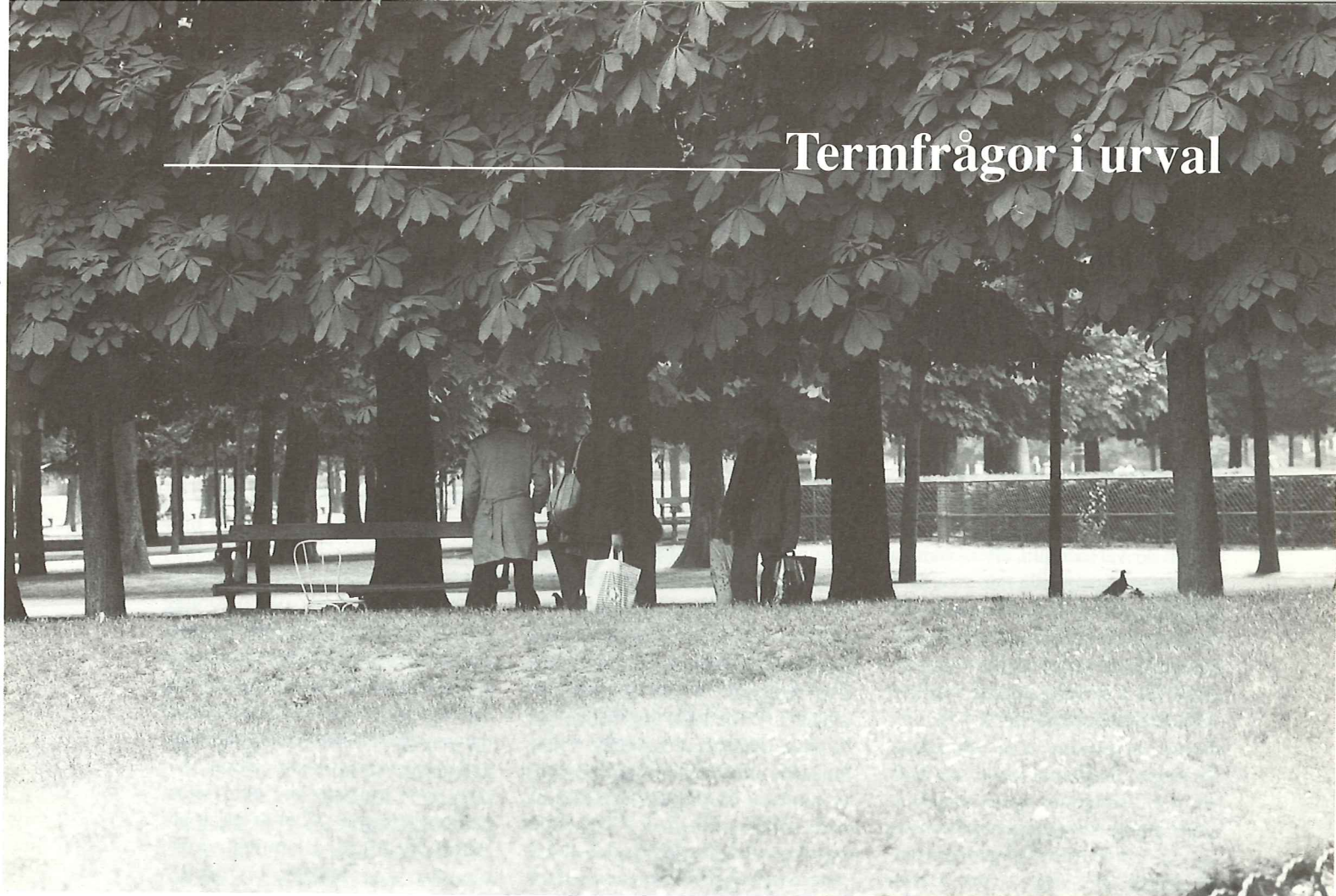
tunnelbanan

banansort som odlas i bergrum

urringning

akustisk signal från ringklocka

Urringningens funktion är att väcka antingen
sovande personer eller uppmärksamhet.

Grön infrastruktur

Ordvalsfrågor

grön infrastruktur

FRÅGA: Kan man använda termen *grön infrastruktur* för det gröna i staden? *Grönområden* är för snävt, det innefattar bara parker och öppna områden, men vi vill kunna innefatta parker, träd på tomter, kyrkogårdar – allt det gröna i staden – i ett begrepp. Och hur behandlar man sedan termen grammatiskt? Om man ska tala om den till exempel i bestämd form blir det *den gröna infrastrukturen* (det låter inte som en term – det blir för mycket betoning på infrastruktur). I sammansättningar som till exempel *grönt infrastrukturprogram* fungerar det ju inte.

SVAR: *Grön infrastruktur* borde kunna passa på ovanstående. Eftersom det är en flerordsterm följer då förstås alla problem som är typiska för flerordstermer, till exempel vid sammansättningar. Det kan man undvika genom att skriva *program för grön infrastruktur*. Flerordstermer är mer svårhanterliga än enordstermer, men de är inte mindre exakta. Det finns många exempel på flerordstermer i Plan- och byggtstermer.

eluttag eller elurtag

FRÅGA: Heter *eluttag* *elurtag* numera?

SVAR: Nej, det heter *eluttag*. *Urtag* är något helt annat, till exempel när man skär bort en bit ur en plank och dylikt.

kronograf

FRÅGA: I reklam kallas ett avancerat armbandsur för *kronograf* av återförsäljaren. Måste inte den benämningen stå för ett instrument som registrerar tiden på papper eller dylikt? Slutledet *-graf* kommer ju av *grafein* som betyder 'skrift'.

SVAR: Ordet *kronograf* används sedan länge i flera betydelser. SAOB har ett belägg för betydelsen 'stoppur' från 1927. Denna betydelse verkar finnas i de flesta västerländska språk, liksom betydelsen 'skrivande instrument' (exempelvis färdskrivare i fordon). Urförsäljaren kan alltså inte anses använda ordet *kronograf* felaktigt, men det finns anledning att undvika ordet på grund av dess flertydighet.

neutrino

FRÅGA: Förekommer någonsin formen *neutriner* i stället för *neutrino* (en

elementarpartikel)? Eftersom det heter *neutriner* i plural skulle det ju passa så mycket bättre i svenskan om det hette *neutriner*. Risken är ju också att *o* faller bort när man utgår från pluralformen.

SVAR: Nej, tyvärr, vi har inte hittat några belägg för *neutriner*. Det heter *neutrino* eller *neutrinopartikel*.

normal-

FRÅGA: Jag har hört att alla termer som förr hette något med *normal-*, som till exempel *normalkubikmeter*, *normalvärde*, *normalpotential*, numera skall heta *standard-*, till exempel *standardkubikmeter*. Stämmer det?

SVAR: Nej, det heter fortfarande *normal-* i sammansättningar. Men det heter absolut inte *normalkubikmeter*, hävdar Anders Thor, världsledande storhet på storheter och enheter. En kubikmeter är en kubikmeter och "man skall inte dekorera enheterna" som han säger, det vill säga man skall inte lägga till bestämmningar till enheter. Man bör i stället skriva *kubikmeter gas i normaltillstånd* (som brukar vara 0 grader Celsius och 101,325 kPa eller 100 kPa). Man bör alltså

Termfrågor i urval

ange inom parentes vilken temperatur och vilket tryck som avses.

minusgrader

FRÅGA: Lyssnare hör ofta av sig till oss på Sveriges Radio och klagar över att radiopratare säger fel. Nu har vi fått en del klagomål om hur någon i radio uttryckt sig fel i samband med temperaturangivelser, till exempel "temperaturen blir från 0 upp till 8 minusgrader". Dels är det ju viktigt att ha fler språkliga signaler i radio än i ett skrivet medium, eftersom man lätt kan missa det lilla minuset, men dessutom är det väl fel? Hur ska man "rent tekniskt" motivera att det heter "ner till 8 minusgrader"?

SVAR: Om man ser på det rent matematiskt är ju ett negativt tal mindre än ett positivt. Ju längre från 0 det ligger, desto mindre är det. Talet -5 är alltid mindre än -3, och 0 är större än -8. Dessa regler gäller vare sig det handlar om temperaturer eller pengar eller något annat. Därför kan man aldrig säga "från 0 upp till -8".

solcell och solpanel

FRÅGA: I dagligt tal används termen *solcell* som benämning på en (komplett) komponent för direktomvandling av (sol)ljus till elektricitet.

En anordning som innehåller flera sammankopplade solceller kallas i dagligt tal för en *solpanel*. Vad säger TNC om dessa termer? Kan man använda dem i en standard? Vad kallas sedan en komplett utrustning eller anläggning, färdig att leverera ström till ett (lokalt) elnät? En sådan kan bestå av någon enstaka solcell lika väl som av ett stort antal solpaneler.

SVAR: *Solcell* är korrekt term enligt TNCs Energiordlista. Där används termen *solcellsmodul* för anordningen som består av sammankopplade solceller, men den term som används i verkligheten är onekligen *solpanel*. Det finns knappast någon risk för sammanblandning med *solfångare*, i varje fall inte av folk som känner till den tekniska skillnaden. Termen *solpanel* bör därför kunna användas i standarder. Den kompletta utrustningen som levererar ström till nätet kallas *solkraftverk*. Det finns ingen nedre gräns för storleken hos kraftverk, och därför kan termen användas även om utrustning med en enda solcell.

spårtaxi

FRÅGA: Jag arbetar på ett företag som arbetar med att utveckla ett spårbundet och förarlöst persontransport-system för stadstrafik. På den ameri-

kanska marknaden kallas systemet för *personalized rapid transit, PRT*. På svenska kallas systemet för *spårtaxi*, en term som jag tycker är lite missvisande eftersom de båda orden är förknippade med befintliga transportmedel. Kan TNC hjälpa mig att skapa en ny och bättre passande term för detta framtida transportmedel?

SVAR: *Spårtaxi* är redan en etablerad term. Därför skulle det vara svårt att få genomslagskraft för en ny term.

tonerkassett

FRÅGA: Jag arbetar på ett företag som tillverkar kopieringsapparater. Ett krav för att få svanmärka en kopieringsapparat är att tillverkaren tar tillbaka tonerkassetten. SIS definierar *tonerkassett* som 'enhet som innehåller trumma (fotokonduktor), bärare (av färgpartiklar) och tonerpartiklar (färgen)'. Det är på grund av de miljöfarliga kemikalierna i trumman som enheten bör tas tillbaka.

Men det finns kopieringsapparater där trumman, bäraren och färgpartiklarna inte finns i samma enhet. Där är färgen separat i en behållare. Då brukar folk kalla även den enkla färgbehållaren för *tonerkassett*, men det är ju inte den som tillverkaren har

Minusgrader.

skyldighet att ta tillbaka. Jag skulle helst se att man kallade denna för *tonerbehållare* i stället och att vi blev av med den förvirrande termen *tonerkassett* så att vi slipper bli överösta med tomma behållare. Kan TNC hjälpa till?

SVAR: *Tonerkassett* har blivit etablerat och SIS-definitionen verkar vara den gällande, åtminstone för de tonerkassetter vi hade eller kände till på kansliet. Det är en lite olyckligt vald term, eftersom kassetten innehåller så mycket mer än bara färgen. Trumman, fotokonduktorn, verkar ju vara en av de väsentligaste beståndsdelarna. Men man kan nog inte bli av med en så vedertagen term, och då får man försöka se till att få folk att använda en annan term för den enkla färgpartikelbehållaren i stället. Ditt förslag, *tonerpatron*, är bra och också i analogi med *bläckpatron* i bläckstråleskrivare. Det gäller att använda rätt terminologi i manualerna, så slipper ni säkert få alla tonerpatroner tillbaka.

vakuumisering eller vakuumering
FRÅGA: Heter det *vakuumisering* eller *vakuumering*?

SVAR: Vi har inte hittat belägg för någon av termerna, men välj den kortare formen *vakuumering*.

Definitionsfrågor

bult

FRÅGA: Några på företaget påstår att en bult saknar gänga, men i en gammal TNC-publication står det att en bult kan vara försedd med gänga och vara avsedd att användas tillsammans med en mutter. Stämmer det fortfarande?

SVAR: Nej, enligt nu gällande terminologi används termen *bult* bara om ogängade detaljer och termen *skruv* om detaljer med utvändiga gänga, oavsett om de skall användas tillsammans med mutter eller inte.

flegmatisera

FRÅGA: Hur definieras *flegmatisera*, en term som används inom bland annat sprängämnesteknik?

SVAR: Ett förslag till definition:

'blanda ett explosivt ämne med ett inert eller mindre farligt ämne så att det blir mindre känsligt mot mekanisk verkan'.

fri höjd

FRÅGA: I de nya byggreglerna från Boverket finns föreskrifter om fri höjd i kommunikationsutrymmen. I TNC 89, Plan- och byggtermer, definieras *fri höjd*, men definitionen gäller bara för trappor. Finns det någon generell definition av *fri höjd*?

SVAR: I den nya utgåvan av Plan- och byggtermer, TNC 95, definieras *fri höjd* som 'avstånd i vertikalled mellan en punkt på golvet överyta och motsvarande punkt på underytan av innertaket eller på någon nedskjutande byggnadsdel, installationsenhet eller fast inredningsenhet'. I anmärkningen står det hur man mäter fri höjd i trappor.

konferens, seminarium m m

FRÅGA: Vad är skillnaden mellan *konferens*, *kongress*, *seminarium* och *symposium*?

SVAR: I Svensk ordbok har vi hittat följande: *konferens* 'sammankomst för formell diskussion av vissa sakfrågor; ofta såsom förberedelse inför fortsatt behandling'; *kongress* 'större sammankomst för diskussion och beslut m m, särskilt politisk, facklig eller vetenskaplig'; *seminarium* 'undervisning i gruppform vid universitet eller högskola vanl. upplagd som en diskussion av ngt vetenskapl. problem och med krav på aktivt deltagande av alla de närvarande; ... äv. utvidgat till icke-akademiska sammanhang, ofta med tonvikt på tillförande av ny kunskap etc.'; *symposium* 'typ av vetenskaplig konferens vanligen av relativt begränsad omfattning'.

Efter diskussion enades vi på TNC om att ett *symposium* ofta har fler deltagare från olika institutioner och företag och ofta lite högre status än en *konferens*. När ett företag åker till Åland och diskuterar företagets framtid, personalfrågor och dylikt brukar det kallas *konferens*. På *seminarier* är man aktiv och diskuterar och ibland också på *konferenser* men inte nödvändigtvis på *symposier* eller *kongresser*, som ofta består av enbart

föreläsningar. Med "begränsad omfattning" i förklaringen till symposium avses "inom ett snävt ämnesområde".

panning, scrolling m m

FRÅGA: Vad heter *panning* och *scrolling* på svenska? Vad heter *bläddra* på engelska? Hur definieras begreppen?

SVAR: *Panning* heter *panorering* på svenska och definieras i RTT 57 som 'translation av innehållet på en skärmbild för att ge intryck av rörelse i sidled'. *Scrolling* heter *rullning* på svenska och definieras i samma källa som 'kontinuerlig vertikal eller horisontal rörelse av en bild inom ett fönster på ett sådant sätt att nya data kommer fram på ena sidan medan gamla data försvinner på den andra'. *Bläddra* heter *display in pages* på engelska enligt Dataordboken, där det definieras som 'låta presentera data på bildskärm sida för sida'.

reservdel och förbrukningsmaterial

FRÅGA: Hur definieras *reservdel* och *förbrukningsmaterial*?

SVAR: *Reservdel*: 'ersättningsdel som hålls i beredskap för att användas när behov uppstår'. *Förbrukningsmaterial*: 'mängdvara, undantagsvis form- eller sakvara, som förbrukas vid viss tillverkning men ej ingår i den färdiga produkten, till exempel bränsle, rengöringsmedel'.

tampongtryckning

FRÅGA: Finns det en tryckteknisk term som heter *tampongtryckning* och vad är i sådana fall detta?

SVAR: I en artikel i Plastforum står det om *tampongtryckning* att det är den yngsta och mest flexibla av dekormärkningsmetoderna. Här hämtar en silikonkudde, så kallad tampong, färgen från en kliché och överför den till produkten.

telematik

FRÅGA: Vad betyder *telematik*?

SVAR: *Telematik* är hanteringen av information av ljud, text, bild och data med hjälp av datorer, programvaror och terminaler. *Telematik* är en sammansmältning av telekommunikationer och databehandling till ett nytt område.

Termfrågor i urval

tvärfall

FRÅGA: Är *tvärfall* detsamma som *lutning* i vägbyggnadssammanhang?

SVAR: *Tvärfall* är ett specialfall av *lutning*, nämligen vägbanans lutning tvärs vägens längdaxel. För att åstadkomma rätt tvärfall skall schaktbladet ha en viss lutning.

Formfrågor

brukskikt eller bruksskikt

FRÅGA: Skall det vara fog-s i sammansättningar som börjar på *bruk-*, till exempel *bruk(s)skikt*, *bruk(s)gränstillstånd*?

SVAR: Om det är fråga om murbruk eller putsbruk skall det inte vara något fog-s. Om det däremot gäller bruk i betydelsen 'användning' skall det vara fog-s. Alltså heter det *brukskikt* och *bruksgränstillstånd*.

datalogger

FRÅGA: Vad heter *datalogger* i plural?

SVAR: *Dataloggar*.

dragé och dragering

FRÅGA: Heter det *dragé*, *dragé-lösning* men *dragering*?

SVAR: Ja.

kol-14-metoden

FRÅGA: Hur skriver man *kol-14-metoden* i löpande text?

SVAR: Med ordet *kol* utskrivet, 14 med siffror och två bindestreck. Man kan också använda isotopbeteckningen ^{14}C : *^{14}C -metoden*. Det senare skrivsättet bör undvikas i texter som vänder sig till en bredare läsekrets.

molär eller molar

FRÅGA: Heter det *molär* eller *molar* som adjektiv (till exempel i "partIELLA molar/molära storheter")? Jag har bara hört *molar*.

SVAR: Språkbruket vacklar mellan *molär* och *molar*. I TNC 64, Om teknikens språk, står det *molär*, men i SIS-STG handbok 103 står det *molar* *inre energi*, *molar värmekapacitet* och så vidare. Ändelsen *-ar* kommer direkt från latinets men även engelskan driver utvecklingen åt det hållet, medan *-är* kommer från franskan. Adjektiv som slutar på *-är* får ofta *-ar*-ändelse vid sammansättningar, till exempel *elementär kunskap* och *elementarpartikel*, *molekylär nivå* och *molekylarrörelse*. Undantag förekommer. Vi kan här inte säga att någon form är fel, men vi förespråkar adjektivet *molär*, eftersom *molar* också är en koncentrationsenhet (om en lösning är 2-molar, 2 M, innehåller

den 2 mol per kubikdecimeter av något ämne).

polyoxietylen(40)stearat

FRÅGA: Ett namn på tillsatsämnen skrivs på två olika sätt i en text. Man skriver *polyoxietylen(40)stearat* och *polyoxietylen-(40)-stearat*. Jag tycker det första skrivsättet ser underligt och "osvenskt" ut, men Livsmedelsverket förordar det skrivsättet. Vad säger ni?

SVAR: Vi har inte lyckats hitta detta skrivsätt i någon annan litteratur än Livsmedelsverkets egen. Där emot säger intuitionen att det första skrivsättet är bättre, eftersom man brukar numrera substituenters position med bindestreck mitt inne i molekylnamn (1-metyl-2-propanol), vilket inte är fallet här. Här talar ju siffran inte om en substituents position utan hur många enheter av oxietylen som ingår i polymeren. En erfaren organisk kemist på Livsmedelsverket hävdade också att det första skrivsättet är vedertaget.

procenttecken

FRÅGA: Hur skrivs procenttecken i samband med en siffra: med eller utan mellanslag?

SVAR: Med mellanslag: 5 %.

tabb

FRÅGA: Skrivs *tabb* med ett eller två *b* på svenska?

SVAR: På svenska blir det *tabb*, och man *tabbar* sig fram på raden.

Förkortningar

löpmeter

FRÅGA: Hur förkortas *löpmeter*?

SVAR: Det bör inte förkortas alls, eftersom vi avråder från bruket av *löpmeter*. Enheter bör, enligt SS-ISO 31-0, inte sättas ihop med förled av den här typen. Man ser ibland *löpmeter* felaktigt förkortat som *lm*, men *lm* står ju för SI-enheten *lumen*.

hassium

FRÅGA: Vad har grundämnet *hassium* för beteckning? Det är ett av de nyupptäckta grundämnena med atomnummer högre än 103.

SVAR: Vi har inte hittat *hassium* i

Löpmeter.

någon litteratur. På Kemistsamfundets Nomenklaturutskott fick vi veta att de nya grundämnena inte har fått några helt fastställda namn efter sina upptäckare på samma sätt som de äldre, eftersom upptäckarna fortfarande strider om vem som först upptäckte vad. Därför bör man kalla grundämnet med atomnummer 104 för *un-nil-quadium*, (*Unq*), grundämnet med atomnummer 105 för *un-nil-pentium*, (*Unp*) och så vidare. Man bör undvika "personnamnsnamnen" tills de har blivit helt vedertagna. *Unq* kallas till exempel både *kurchatovium*, *Ku* och *rutherfordium*, *Rf*. *Unp* har också två konkurrerande namn: *hahnium*, *Ha* och *nielsbohrium*, *Ns*.

vvs

FRÅGA: I hyreskontraktet för en affärslokal står det att värden svarar för vvs. Jag menar att vvs står för *värme*, *ventilation*, *sanitet*. Hyresvärden påstår däremot att det betyder *vatten*, *värme*, *sanitet*, och han vill därför inte åtgärda den dåliga ventilationen. Kan TNC avgöra frågan?

SVAR: Förkortningen *vvs* skall uttydas *värme*, *ventilation*, *sanitet*. Ventilation innefattar alla typer av luftbehandling, det vill säga luftberedning, luftdistribution och luftväxling. Med *sanitet* avses vattenförsörjning och avlopp. Hyresvärden har alltså fel.

U och I

FRÅGA: Varför har spänning beteckningen *U* och ström *I*? Vad står bokstäverna för?

SVAR: Såvitt vi vet var det de bokstäver som var lediga när storheterna skulle få beteckningar. Vi har i alla fall förgäves försökt hitta några uttydningar till dessa bokstäver.

Översättningsfrågor

analytical grade

FRÅGA: Vad heter *analytical grade* på svenska? En kemikalie i en analysmetod ska vara av *analytical grade*.

SVAR: Det finns ingen vedertagen svensk översättning för detta begrepp.

Vedertaget sedan länge är däremot det latinska *pro analysi*, en kvarleva från förr, då latin var apotekarspråk i Sverige. Vill man förklara det med svenska ord föreslår vi att man skriver *av analytisk kvalitet* eller *av analytisk renhetsgrad*.

acrylonitrile

FRÅGA: Vad heter *acrylonitrile* på svenska?

SVAR: *Akrylnitril*.

curcumin

FRÅGA: Vad heter eller hur skrivs det engelska *curcumin* på svenska?

SVAR: *Kurkumin*. Det är ett färgämne i livsmedel, E100.

degree of arc

FRÅGA: I en text står "less than 0,00025 ° of arc". Vad är det för konstig enhet? I samma text står *seconds of arc* och den enheten känner jag till – *bågsekund*.

SVAR: *Degrees of arc* är helt enkelt *grad*. Vill man vara tydlig kan man skriva *vinkelgrad*. Men i just det här fallet kan det snarare förvirra, eftersom det heter *vinkelgrad*, men *bågsekund*, fast båda är vinkelenheter (1 sekund är 1/360 grad). Man kan lätt missförstå och tro att det är två helt skilda saker som mäts. Därför blir det tydligast om man bara skriver *grad* eller ° kort och gott.

full colour copier

FRÅGA: *Färgkopiatorer* kallas även de kopiatorer som bara har en färg extra. När man därför vill beskriva en kopiator med alla färger säger man *full colour copier* på engelska. Heter det *fullfärgskopiator* på svenska?

SVAR: *Fyrfärgskopiator* är den korrekta svenska termen för ovan beskrivna kopiator.

non-waste technology

FRÅGA: Vad heter *non-waste technology* på svenska? Har översättningen *resurssnål teknik* slagit igenom än?

SVAR: *Resurssnål teknik* är inte en översättning av *non-waste technology*. *Resurssnål* betyder att man sparar på råvaror eller energi när något tillverkas, men *non-waste technology* betyder att nästan inget avfall bildas

under en process. Det brukar kallas *avfallsminimerande teknik*, och vi har också stött på *avfallssnål teknik*. *Avfallsminimerande* var också vad en forskare på Institutionen för industriell miljöekonomi i Lund sade spontant. De håller på med forskning inom detta område.

guilloche

FRÅGA: Finns det någon svensk term för *guilloche*?

SVAR: Den svenska termen är *guillochemönster*. Mönstret används i bland annat pass för att försvåra förfalskning.

hållbarhet och hållfasthet

FRÅGA: I standarder för provning av möbler har man använt orden *hållbarhet* och *hållfasthet* utan åtskillnad. I de nya europastandarder som håller på att införas skiljer man mellan *durability* och *strength*. Vilka svenska termer bör man använda vid översättning?

SVAR: *Durability* är förmågan att motstå påverkan under lång tid, medan *strength* är förmågan att motstå påverkan i ett visst ögonblick. Det finns många olika motsvarigheter till *durability* i olika svenska standarder. Den mest generellt gångbara termen är *beständighet*. *Strength* i den aktuella betydelsen motsvaras på svenska alltid av *hållfasthet*. Ordet *hållbarhet* används ofta i betydelsen 'beständighet', men det bör undvikas i tekniska sammanhang eftersom det lätt förväxlas med *hållfasthet*.

sustainable development

FRÅGA: Vad heter *sustainable development* på svenska? *Bevarande utveckling* tycker jag låter helidiotiskt även om det är vad det engelska uttrycket står för.

SVAR: I de flesta dokument brukar *sustainable development* översättas med *hållbar utveckling*. Det kanske låter luddigt, men inte är väl det engelska uttrycket så mycket bättre? Det här är ett modeuttryck som handlar om helhetssynen på miljövärd. Det skrivs på flera ställen i Rio-deklarationen och även i kretsloppspropositionen. (Till exempel inleds princip 4 i Rio-deklarationen med: "För att uppnå en hållbar utveckling

Termfrågor i urval

måste skyddet av miljön utgöra en integrerad del av utvecklingsprocessen ...".) Delegationen för översättning av EGs regelverk har också valt den översättningen.

tonerjet printer

FRÅGA: Jag har varit på en presskonferens om en ny typ av skrivare som kallades *tonerjet printer*. Den fungerar ungefär som en bläckstråleskrivare, men det är inte bläck utan färgpulver som sprutas genom små hål. Vad skall man kalla skrivartyper på svenska?

SVAR: Man skulle kunna kalla den *pulverstråleskrivare* analogt med *bläckstråleskrivare*.

touch screen

FRÅGA: Har ni någon svensk motsvarighet för den engelska termen *touch screen* eller *touch-sensitive display unit*, det vill säga en dator med en skärm som aktiveras om man rör vid den?

SVAR: Själva datorn brukar kallas *pektdator* och dess skärm *pekkskärm*. Pekskärmen reagerar vid beröring och fungerar till exempel genom att infraröda strålar bryts. De infraröda strålarna skickas ut över bildskärmen och fångas upp på dess andra sida. Skulle en stråle brytas kan datorn fastställa var detta skett.

I Ny Teknik har termen *petskärm* också använts.

Video-On-Demand

FRÅGA: Vad kan *Video-On-Demand* (VOD) få för svenskt uttryck? Det är en tjänst som telefonbolagen världen över vill introducera och som går ut på att man till hemmet levererar på beställning av abonnenten till exempel en videofilm som lagras i en låda som är kopplad till tv-apparaten. TNC föreslog för övrigt *beställ-tv* för *Pay-Per-View television* för några år sedan, vilket jag använt sedan dess.

SVAR: Efter diskussioner har vi kommit fram till ett förslag: *beställ-video*. Den här tjänsten påminner ju

lite om beställ-tv, dvs abonnenten *beställer* videofilmen på samma sätt som han eller hon beställer ett visst program i beställ-tv-systemet.

vinjett, utfallande bild m m

FRÅGA: Vad heter *vinjett* och *utfallande bild* på engelska? Kan en bakgrundsfärgruta kallas *tint block*?

SVAR: *Vinjett* heter *vignette* på engelska, och *utfallande bild* heter *bleeding illustration*. *Tint block* är den engelska termen för *tonplatta*, dvs ett färgat fält som bildar bakgrund till text eller bild.

virgin oil m m

FRÅGA: I en EG-text finns en rad benämningar för olika typer av olivolja. Finns det några motsvarande

Snabbmat?

svenska benämningar? Livsmedelsverket känner inte till några. Det enda jag har lyckats få reda på är att *virgin oil* heter *jungfruolja* på svenska.

SVAR: I EG-termbanken Eurodic-autom finns motsvarande danska och tyska termer som kan tjäna som förebild till nya svenska termer. Vi föreslår följande: *virgin oil extra*: *jungfruolja extra*; *fine virgin oil*: *fin jungfruolja*; *ordinary virgin oil*: *vanlig jungfruolja* (det finns också en engelsk synonym *semi-fine virgin oil* och motsvarande synonymer på andra språk); *olive residue oil*: *olivrestolja*.

fast food

FRÅGA: Vad heter *fast food* på svenska?

SVAR: *Snabbmat*.

